

ՊԱՏՄԱՌԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՏՄԱՌԹ

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Ձ Ի

ԵՐԻՑ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՅՈ ՀԱՅՈՑ

(Շարայարութիւն և Վերջ. Shu էջ 59, 149, 200.)

ԺԷ.

Աստուծոյ եւ աստուծոյ նման ընդդիմութիւններ հանող եւ պատասխաններն ընդունող հակառակորդը զարմանալի ճարտարութեամբ մը կձգէ հաւատոյ եւ խղճմտանքի մասը, եւ արտաքին՝ բարոյական եւ նիւթական ընդդիմութիւններ կճանկ առջեւնիս : Զոր օրինակ . Պատմաճնէրնեղ կերեւայ րէ, կրսէ, գլխաւորապէս հոովմեական առաջնորդաց ձեզի տուած նեղութիւններէն փախչելու կամ ազատելու համար է որ լուսաւորչական առաջնորդաց հովանաւորութեանը կապաւինիք :

— Այն. ան ալ ճշմարիտ է... եւ այնչափ զո՞նք մեր քրածին որ կրնամք ըսել րէ մեր հալածիչներուն շնորհակալութիւն ալ ունիմք :

— Դո՛ւք գիտեք. միայն լաւ նայեցէք, չըլլայ րէ յետոյ զոչաք՝ անձրեւէ փախանք ու կարկուտի բռնուեցանք ըսելով :

— Դո՛ւնք րէ իրաւացի ըլլար ալ զի մտանգը. սակայն համարձակ կրսնք որ երէ հարկ ըլլայ այսուհետեւ ալ մեր անցաւոր կենաց մնացորդը նոյնպիսի նեղութիւններով անցնել՝ ինչ որ մինչեւ հիմա կրեցինք, լաւ կճամարիմք այն նեղութիւնները մեր ազգային առաջնորդներուն կողմանէ կրել այսուհետեւ քան րէ օտարներէն եւ օտարացեալ Հայերէ : Գարձեալ կրսնք. այնքան է մեթ սրտին եռանդը խեղ Ազգին մերոյ եւ իմեծարանս անարատ եկեղեցւոյս, որ այս առթով ալ չնմք վախճար կրկնելու Պողոսի առաքելոյն սոսկալի կարծուած խօսքը րէ « Ուխտիւք խնդրելի նզով լինել ի՞նչ Բրիտանոսէ վասն եղբարց իմոց եւ ազգականաց ըստ մարմնոյ : » (Հռովմ. Թ. 5)

Իսկ անոնց դէմ որ մեր դիտաւորութիւնը կուզեն դատել դատաւարուն՝ ըսելով րէ ըրածնիս ինքնահաւանութիւն, անձնդիրութիւն, շահասիրութիւն, փառասիրութիւն է, երկարօրէն պատասխան տալու միտք չունիմք : Այնպիսի դիտողութեանց դէմ միմիայն պատասխան գործն ու արդիւնքը գիտնալով, կիսափաքիմք որ երէ կուզեն առանց կրից եւ պաշարման դատաստան ընել՝ արդեանց նային, այնպիսի արդեանց՝ որ միայն անձնութեանց արեւել, անշահասիրութեան, խոնարհութեան եւ ճշմարիտ ազգասիրութեան պատու կրնան ըլլալ... : Թող այս լաւ գիտնան որ մեր միմիայն միտքաւորութիւնը պիտի ըլլայ՝ մինչեւ կեանքերնուս վերջի վայրկեանին ալ սիրով ճաշակել Ազգերնուս օգտին համար քացախն ու լեղին. բաւական է որ կարենամք ըսել մեր երկնաւոր վարդապետին սովորեցուցած րէ « Ծառայք անպիտանք եմք, զոր պարտեալքն առնել՝ արարաք : » (Դուկ. ԺԷ, 10.) եւ իրեն խաչին վրայ ըսած խօսքը կրկնել րէ « Ամենայն ինչ կատարեալ է : » (Յովն. ԺԹ, 39) :

ԺԸ.

Ո՛հ, քանի անգամ տաք արտասուքներ բաժնելով ու հեղձամղձուկ հառաչանքներով լսել ու կրկնել եմք սրբոյ հօրն մերոյ Մովսէսի Խորենացւոյ այն սրտառու խօսքերը րէ « Ողորմիմք քեզ, եկեղեցի Հայաստանեայց, խորնացեալ իրարեզարդուք րենէ բեմբին, իբաշէն զրկեալ հովուէ եւ հովուակցէ : Ոչ եւս տեսանեմ զբանաւոր քո հօտ խվարի դաւարոջ եւ առ

« Զօրս հանգստեան տաճեալս, եւ ոչ իփարախ հաւաքեալ
« զգուշանալով իզալոց, ալլ ցրուեալս անապատաց եւ գա-
« հալիժութեանց... : Այժմ մարտք իննքքուստ եւ արհաւիրք
« արտաքուստ. արհաւիրք իննքքուստաց եւ մարտք իննք-
« ւածողաց, եւ խորհրդականն չէ իմիջի՝ որ խրատէր եւ յար-
« դարէր իպատեարազմ. աւանդ զրկանացս, աւանդ ըշուառա-
« կան պատմութեանս » : (Թորեն. Գ, 68) : Քանի քանի անգամ
որ կարդացեր ու լսել եմք, կրսնք, աստուծոյ եւ աստուծոյ նման
խորհրդաւոր խօսքերն ու մարգարէական ողբերը, սրտերնիս
կտրտել է եւ ըսել եմք մեզի եւ իրարու րէ՝ ինչ պատճառաւ,
ինչ յանցանքի, ինչ պակասութեանը համար եկել են
այսքան խեղճութիւնները մեր անարատ եկեղեցւոյն վրայ,
եւ չնմք ըսել մեզի՝ ալլ մեզմէ շատ աւելի կարողութեան տէր
անձանց ինչո՞ւ արգիւծ պիտի ըլլար՝ ձեռքերնէն եկած ծառայութիւններն
ընելու անոր : Ի՞նչ է կամ ո՞վ է այս խեղճութեան պատճառ. ուսկից
եկել է վրանիս այս անտանելի բրոնտիւնը...

Եւ անա ուր ուրեմն արիացոյց գմեզ Աստուած ոտքի տակ
առնելու ամեն տեսակ արգելքները, խզելու մեկդի նետելու
այն անիրաւ կապերը, մարդկային անարգ եկատմունքները,
տղայական սեռոյ վախերը, տգիտական նախապաշարմունք-
ները, կուսակցութեան հողիները, ճնացեալ ատելութեան
կիրքերը... : Անոնք ամենն ալ մեր ազգասիրութեան բոցավառ
հրատին առջեւ խռիւ ու խծուծ եղան, մեր հայրենասէր հոգ-
ւոյն ուժին առջեւ փոշիի պէս ցնդեցան :

ԺԹ.

Այս է անա եւ այս միայն է, եղբարք, մեր Վերադարձը ընդ
հովանեաւ Լուսաւորչական սուրբ արքայ Հայաստանեայց
եկեղեցւոյ, հանդերձ պատմութեամբն ու պատճառներովը :
Փափաքելի է մեզ եւ ուխտիւք խնդրելի՝ որ մեր օրինակին հե-
տեւորդները բազմանան, եւ մեզմէ բխարապատիկ աւելի օգտա-
կար ծառայութիւններ ընեն Ազգիս ու եկեղեցւոյ (*). բայց րէ
որ միամիտ ալ մնամք, մեր վիճակէն զո՞նք պիտի ըլլամք.
ասոր տարակոյս չկայ. վասնզի գիտենք որ Աստուածն ճշմար-
տութեան եւ արդարութեան հետեւնիս է, եւ հետեւնիս պիտի
ըլլայ միշտ՝ րէ որ մեր անձնանուէր նահատակութիւնը կարե-
նամք հաճոյ առնել իրեն. այն ատեն կրնամք ըսել րէ երանի
մեզի : Երանի մեզ րէ որ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ քաջընթաց
հովիւներուն ու շնորհալից հովուապետներուն սրբազան ոս-
կորները ցնծան ու զուարթանան իրենց սքանչելագործ եւ խո-
նարհ շիրիմներուն մէջ՝ ընդ հովանեաւ ամայացեալ եկեղեցեաց

(*) Այս իրաւացի ու բնական փափաքը արգելք պիտի ըլլայ ամենեւին
մեր ազգատոմից ազգասիրութեանց եւ քրիստոնէական ոգւոյն, որով երէ
հոովմեական Հայերէն ալ յօժարին իրենց որդոցը դաստիարակութեան
մեզի յանձնել ինչպէս ոմանք յանձնեցին ցայսօր, իրենց որդիքը ըստ
հոովմեական դաստիարակ կկրուին ուրիշ մեր զաւգիացի աշակերտ-
ներուն հետ, զաղկացի քանանայի հոովմեական հրահանգներովը :

և, նուազեալ վանորէից Հայաստան աշխարհին, զգալով այս պարագաներու մէջ ճշմարիտ ազգասիրաց աշուրներէն աղբերացեալ մխիթարութեան եւ խնդութեան քաղցր արտասունքները : Իսկ իրենց ամբիժ հոգիները որ անդադար կրարեկսօսեն յերկինս վասն հաստատութեան եւ պայծառութեան սրբոյ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ՝ օգնական եւ պաշտպան ըլլան մեր եռանդուն եւ կամակար ջանիցն ու ձգնութեանը իրարգառանջ իրենց աշխատութեան սերմանքը :

Հնազա, ով զորովագոր մայր մեր հարազատ, Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցի, դուն որ ատենով Գրիգորեանց եւ Ներսիսեանց, Սահակեանց եւ Ղևոնդեանց պէս ընտիր ընտիր հօտապետաց քրտնաջան աշխատութեամբը հիմնեցար, եւ

անբխ նահատակաց վարդապոյն արեամբը խկզբանէ նետե վայելչապէս պայծառացար, զուարթ ակնարկէ նաեւ այս քո առաջանիլ ծնունդ սիրասուն որդւոցդ վրայ՝ որ նեռաւոր երկիրներէ ինքնայօժար սիրով զիրկդ կվագեն : Քու անհամար աստուածահաճոյ զաւակացդ՝ առաջնոց եւ վերջնոց՝ մեծամեծ արդեամբքը ընդունելի ըրէ Աստուծոյ այն զորովաշարժ մագրանքն որ քեզի նետ եւ իզաւիքս քո կերգեմք այսուհետեւ եռանդուն սրտիւ . « Հեղմամբ արեան սրբոց քոց հօտապետաց, « զեկեղեցւոյ քո ցրունալ մանկունս ժողովեալ յուրախութիւն « զվարատեալս տրամութեամբ եւ արտասուաց յորդանոս բբխ « մամբ, փրկութեան մերոյ պարգեւաց բաշխող : » (Շարական սրբոց Ղևոնդեանց) :

Վ Ե Ր Զ Ա Ռ Ա Ն

Անաւասիկ լնցաւ երից Վարդապետաց Վերադարձին պատմութիւնը . հոս կսկսի Զորորդիւնը, այսինքն մեր գերապախի Երիցակցին՝ Տեառն ԽՈՐԵՆԱՅ ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ ԽՈՐԽՈՌՈՒՆԻՈՅ ՔԵՐՐՈՂ Վարդապետին Վերադարձին պատմութիւնը :

Կուզէինք որ հետզհետէ եւ զայն եւս մեր Օրագրին քերքերուն մէջ իլոյս ընծայեմք, եւ անոր համար էր որ մինչեւ ցայժմ ուշացուցինք այս նոր Վերադարձին հրատարակումը . բայցմէկ կողմանէ պատասխական նիւքոց առասուրբիւնը, միւս կողմանէ եւս բարեկամաց սէպ ըրած խնդիրքը որ փութամբ հրատարակել զայն առանձին տեսակաւ, որպէսզի օրագրիս մէջ հասուած հասուած հրատարակուելովը՝ իրենց համբերութեանը ծանր չգայ, համոզուեցանք որ զիջանիմք իրենց խնդրանացը :

Ուսի եւ Աղանին, Աւետաբերն Հայաստանեայց, կփութայ աւետաւորել իւր սիրելի Հայկազանցը՝ որ Աստուծոյ ողորմութիւնը մեր սուրբ Եկեղեցւոյն եւ ազգասիրութեան յաղթանակ մ'ալ հանեցաւ կասարել յանձն Տեառն Խորենայ Ազգային-Քերթողի . ինչպէս որ նոր հրատարակուած տեսակէն կրնան իմանալ որ է

ՅԱՐԵՂՈՒԹՅՈՒՆ

ԻՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԱԳԱՐԶԻ ԵՐԻՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՅՍ

ԻԾՈՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՍՈՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ,

ՎԵՐԱԳԱՐԶ ԵՒ ԶՈՐՈՐԴԻՆ

ՏԵԱՐՆ ԽՈՐԵՆԱՅ ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ ԽՈՐԽՈՌՈՒՆԻՈՅ

Ք Ե Ր Ք Ո Ղ Վ Ա Ր Դ Ա Պ Ե Տ Ի